

ВІСНИК РЕПРЕСІЙ В УКРАЇНІ

Редактор-упорядник Надія Світлична

Випуск 3, рік п'ятий

Березень 1984 року

Нью-Йорк

ХРОНІКА РЕПРЕСІЙ

СУД НАД ВАЛЕРІЄМ МАРЧЕНКОМ

3-1 13-14 березня 1984 року в Києві судили Валерія МАРЧЕНКА (див. 1984, 1-13 і раніше). Справу розглядав Київський міський суд під головуванням заступника голови Київського міського суду **Григорія Івановича ЗУБЦЯ**. В. МАРЧЕНКО відмовився від послуг призначеного судом адвоката ОСАДЧОГО та захищав себе сам. У судовому залі з близьких Валерія МАРЧЕНКА були тільки його мати Ніна Михайлівна і тітка Анна.

В. МАРЧЕНКОВІ інкримінували 11 листів, заяв і скарг, які він писав під час першого ув'язнення в 1973-1979 роках, зокрема: лист до діда Михайла МАРЧЕНКА; лист до двох західнонімецьких журналістів, які описували обставини в політичних таборах Чілі та яких В. МАРЧЕНКО запрошував оглянути радянські концтабори, щоб порівняти їх із чілійськими; статтю "Знайомтесь: бандерівець Антон ОЛІЙНИК"; "Відкритий лист до генерального директора ЮНЕСКО"; статтю "Політичні в'язні в СРСР", написану спільно з З. АНТОНЮКОМ (див. 1983, 7/8 і раніше); нарис "Моя чарівна леді"; відкритий лист до Шведського інституту нефрології. На суді фігурували деякі рукописи В. МАРЧЕНКА, опубліковані за кордоном, що потім якимось опинилися в руках слідства.

Слідство в справі В. МАРЧЕНКА провадив **майор КДБ СЛОБОЖЕНЮК** з участю **БАНСВА** (див. 1984, 1-13). Справа мала № 21. У ході слідства не раз порушували питання про участь Валерія МАРЧЕНКА в роботі Фонду допомоги політв'язням (про Фонд див. 1982, 1-6). 24 листопада 1983 року в справі МАРЧЕНКА допитували в Москві Н.П. ЛІСОВСЬКУ, а 23 і 30 листопада 1983 року – Кирила ПОПОВА. К. ПОПОВУ, зокрема, пред'явили список політв'язнів, вилучений у нього під час особистого обшуку в Києві 22 вересня 1982 року, коли він відвідував В. МАРЧЕНКА. Слідчий БАНСВ заявив також ПОПОВУ, що, згідно з показами В. РЄПНА, Н. ЛІСОВСЬКА є одним з розпорядників Громадського Фонду. Другою основною темою допитів у справі МАРЧЕНКА була публікація на Заході заяв і літературознавчих статей В. МАРЧЕНКА.

На суді, однак, питання про участь В. МАРЧЕНКА в роботі Фонду не порушували. Інкриміновані МАРЧЕНКОВІ заяви й статті, які він посилав з табору під час ув'язнення за першим вироком, і які пізніше були опубліковані на Заході, кваліфікували як антирадянські, відповідно звинувативши В. МАРЧЕНКА за ст. 62 ч. 2 КК УРСР.

Валерій МАРЧЕНКО після першого ув'язнення (напевно, 1978 р.)

В. МАРЧЕНКА привезли на суд дуже хворим (суд навіть відклали через це з 12 на 13.ІІІ.1984 р.) У нього загострилася хвороба нирок, різко підвищився тиск (під час суду: 220/130). За свідків на суді допитували працівника КДБ при пермських таборах та представників табірної адміністрації. Крім того, кажуть допитували кількох казахів із с. Саралжин, де В. МАРЧЕНКО відбував заслання в 1979-1981 рр., у зв'язку з чим В. МАРЧЕНКО нібито зауважив після засуду, що полковник ТУРКІН (?) дістане завдяки його справі орден "Дружби народів", бо він долучив до справи звинувачення в азербайджанському, казахському та українському націоналізмах.

Винним себе В. МАРЧЕНКО не визнав. В останньому слові він сказав, що "вірить у Бога та в добре начало в людях", що "завжди намагався робити людям добро". Він заявив також, що "державна мільйон разів завинила перед громадянами" та що він протестуватиме проти цього до кінця свого життя.

В. МАРЧЕНКА визнали особливо небезпечним рецидивістом та засудили до **10 років таборів особливого режиму і 5 років заслання**.

Мати засудженого МАРЧЕНКА, домагаючись належного їм після суду побачення, зверталася до найвищих урядових інстанцій, та коли вона дістала дозвіл, виявилось, що Валерій не може прийти на побачення через поганий стан здоров'я. Міжнародна Амністія оголосила термінову широку акцію на захист Валерія МАРЧЕНКА.

3-2 Суд над членом Української Гельсінської групи **Ольгою ГЕЙКО-МАТУСЕВИЧ** (див. 1983, 11/12 і раніше) відбувся **13 жовтня 1983 року в Одесі**. Їй інкримінували "антирадянські" розмови в таборі, схвальні висловлювання про польську "Солідарність", написання віршів, використання тайнопису для передавання інформації з табору. Винною вона себе не визнала, проте сказала, що шкодує за "недоречні розмови". Вирок ми вже повідомляли.

3-3 У січні 1983 року в Києві відбувся обшук у **письменника Леоніда КОПОХОВА**. За характером роботи Л. КОПОХОВ мав доступ до ксерокс-апарата. Вилучили ксерокопії В. НАБОКОВА та О. МАНДЕЛЬШТАМА. У **серпні (?) 1983 року Л. КОПОХОВА засудили до 2 років таборів загального режиму з конфіскацією майна** (напевно, за ст. 148 КК УРСР – "заняття забороненим промислом"). Л. КОПОХОВА взяли під варту в залі суду.

3-4 **3 листопада 1983 року** колишнього політ'язня Степана САПЕЛЯКА (див. 1983, 11/12 і раніше) забрали з роботи до КДБ, де йому зробили "*Попередження*" за Указом ПВР СРСР від 25.ХІІ.1972 р. Йому інкримінували розповсюдження машинописних оглядів передач закордонних радіостанцій, листи Л. Туманової на його захист, заяви Ю. АНДРОПОВУ. 22 листопада 1983 року С. САПЕЛЯКА знову викликали до КДБ, де йому повідомили, що якась ЗЕЛЕНА, яка намагалася нелегально перейти кордон, мала з собою збірку віршів С САПЕЛЯКА і його адресу. Йому сказали, що в разі появи додаткових матеріалів проти нього можуть порушити справу за ст. 62 ч. 2 КК УРСР. САПЕЛЯКОВІ вручили нову повістку на 30 листопада 1983 року – перед цим мала відбутися передача по місцевому телебаченню про справу з переходом кордону. С. САПЕЛЯК мешкає в селі Хорошево під Харковом.

Степан САПЕЛЯК під час заслання

3-5 Київський художник Володимир МЕДНІКОВ (нар. 1936 р.) мав намір 20 березня 1984 року почати голодівку, домагаючися виходу з радянського громадянства та виїзду з СРСР для возз'єднання з матір'ю. В. МЕДНІКОВ і його родина домагається дозволу на еміграцію від 1979 року. Початок голодівки, призначений на 20.ІІІ. він відкликав, проте не відмовився від свого наміру.

НОВИНИ ПРО НЕВІЛЬНИКІВ

1. У тюрмах і в таборах

3-6 Художник Михайло Миколайович КЛІЩ (нар. 1941 р.) – за віровизнанням грекокатолик (уніат). Наприкінці 1960 – на початку 1970 років його заарештували за ст. 62 КК УРСР, визнали неосудним і посадили до Сичовської СПЛ. 13.VІІІ. 1975 року М. КЛІЩА виписали до Івано-Франківської ОПЛ і незабаром звільнили. У жовтні-листопаді 1980 року його знову заарештували за невідомим звинуваченням. Тепер він відбуває термін (невідомо – який) у таборі за адресою: **288360, Вінницька обл., Тростянецький р-н, м. Ладишин, уст. ІВ-301 39. Батько М. КЛІЩА мешкає за адресою: Івано-Франківська обл., сел. Бурштин, вул. Шевченка, 84** (невідомо, чи він підтримує стосунки з сином).

3-7 Олександра ПАРИЦЬКОГО (див. 1983, і раніше), який перебуває в таборі сел. Видріно Бурятської АРСР, посадили до ПКТ.

3-8 Багатьом баптистам, які перебувають в ув'язненні, погрожують порушенням нових справ (невідомо, за якими статтями КК). Серед них Антон НАЗАРЕВИЧ у таборі Вінницької обл.

3-9 Наприкінці 1982 – на початку 1983 року Олесь БЕРДНИК, якого перевели на суворий режим (див. 1983,11/12 і раніше), перебував у пермському таборі **ВС-389/35**. Влітку 1983 року його повезли до Києва "на профілактику". Відтоді про нього нічого не відомо.

2. У божевільнях

3-10 Наприкінці липня 1983 року мешканець Євпаторії Володимир РИБАК та його син Василь (1963 р. нар.) перебували на експертизі в інституті ім. Сербського. Їх визнали невідповідальними та послали на примусове лікування до СПЛ. Обоє їх звинувачували за ст. 64 КК РРФСР (напевно, за спробу втечі з СРСР?).

3-11 Віктора РАФАЛЬСЬКОГО (див. 1981, 3 і раніше) перевели з Ташкентської СПЛ до ПЛ загального типу в м. Львові ("Бережниця"). Навесні 1983 року він утік із ПЛ, але через кілька місяців його затримали і знову помістили до тієї самої ПЛ.

3-12 Не пізніше жовтня 1983 року Анатолія ЛУПИНОСА перевели з Орловської СПЛ до ПЛ загального типу в м. Саратов.

3. На засланні

3-13 Керівник Української Гельсінської групи Микола РУДЕНКО (див. 1984, 1-37 і раніше) приїхав на заслання за адресою: **659701, Горно-Алтайская авт. обл., с. Майма, ул. Строителей, 3, кв. 30**. Гірський клімат протипоказаний М. РУДЕНКОВІ за станом його здоров'я.

3-14 У жовтні 1983 року член Української Гельсінської групи Вячеслав ЧОРНОВІЛ (див. 1983, 9/10 і раніше) перебував у Києві (напевно, з "профілактичною" метою). В середині грудня 1983 року його умовно звільнили з обов'язковим залученням до праці ("на хімію"). "Залучення до праці" В. ЧОРНОВІЛ відбуває за адресою: **678010, Якутская АССР, Орджоникидзевский р-н, пос. Покровск-І. Працює він на фабриці.**

3-15 У Євгена ПРОНЮКА (див. 1983, 7/8 і раніше) термін заслання має закінчитися в травні 1984 року.

ПРИВІТАЙТЕ З УРОДИНАМИ

Повідомляємо адреси тих переслідуваних, у кого через місяць надходять дні народження, а також їхніх родин. Отже, у травні народилися:

3-16 8 травня 1936 року нар. Микола Григорович ПЛАХОТНЮК (див. 1983, 11/12 і раніше). Його адреса на т.зв. "хімії": **349940, Ворошиловградська обл., м. Лисичанськ, пошта, до запитання. Адреса дружини ЧОРНОВІЛ Валентини Максимівни: 258626, Черкаська обл., Звенигородський р-н, с Вільхівець.**

Микола ПЛАХОТНЮК під час перебування в Черкаській ОПЛ (м. Сміла, вересень 1979 р.)

3-17 10 травня 1982 року нар. **Яків Єфремович ІВАЩЕНКО** (див. 1983, 5/6 і раніше). Його адреса в таборі: **333650, Кримська обл., м. Сімферополь, уст. УО-85/8-6-67**. Адреса дружини **Анни Йосипівни з 11-ма дітьми** (1965, 1964, 1962, 1951, 1953, 1954, 1957, 1961, 1952, 1955 і 1960 рр. нар.): **255203, Київська обл., Києво-Святошинський р-н, с. Петровське, вул. Петровська, 87а**.

3-18 14 травня 1936 року нар. **Олексій Івановим ПAVЛІВ** (див. 1983, 5/6 і раніше). Його адреса в таборі: **281428, Хмельницька обл., с. Райківці, уст. МХ-324/87-3**. Адреса дружини **Володимири Павлівни з 4-ма дітьми**: **292211, Львівська обл., м. Червоноград, сел. Гіряк, вул. Б. Хмельницького, 27**.

3-19 16 травня 1930 року нар. **Василь Андрійович ГОЛУБ** (див. 1983, 5/6 і раніше). Його адреса в таборі: **265452, Ровенська обл., Сарненський р-н, с. Катеринівка, уст. ОР-318/46-5**. Адреса дружини **Ольги Іванівни з 7-ма дітьми** (в тому числі 1959, 1960, 1963, 1964, 1966 і 1977 рр. нар.): **343043, м. Ворошиловград, вул. Висотна, 41**.

3-20 17 травня 1937 року нар. **Василь Семенович ЛІСОВИЙ** (див. 1983, 5/6 і раніше). Його адреса з родиною після звільнення: **252140, м. Київ-140, вул. Братиславська, 4, кв. 197**.

3-21 24 травня 1951 року нар. **Володимир Дмитрович КАЛЮЖНИЙ** (див. 1983, 5/6 і раніше). Його адреса в божевільні: **320006, м. Дніпропетровськ, вул. Чичеріна, 101, уст. ЯЭ-308/РБ**. Адреса дружини **БАБАРИКИ Лідії Тимофіївни**: **340055, м. Донецьк, вул. 50-річчя СРСР, 140, кв. 4**.

3-22 24 травня 1928 року нар. **Арнольд Михайлович ТАТАРЕНКО** (див. 1983, 5/6 і раніше). Його адреса в таборі невідома. Адреса дружини **Марії Федорівни з дітьми** (1952, 1954, 1956, 1958, 1960, 1965 і 1966 рр. нар.): **320903, Дніпропетровська обл., сел. Таромське-І, вул. Паркова, 2**.

Бажано привітати їх листами, листівками чи телеграмами.

АРХІВ САМВИДАВУ

У цьому розділі подаємо бібліографію творів і документів, опублікованих (або одержаних) у березні 1984 року. Всі вказані тут матеріали є в Закордонному Представництві Української Гельсінської групи. Ті, хто хотів би набути копії цих документів, мають звернутися до редактора "ВІСНИКА РЕПРЕСІЙ В УКРАЇНІ".

3-23 Жінки-політв'язні Мордовських концтаборів, а в тому числі **Раїса Руденко й Ірина Ратушинська**, звертаються до урядів західних держав. – ж. "Віра", ч. 1 (33), 1984, стор. 21. Про **Р. РУДЕНКО** та **І. РАТУШИНСЬКУ** див. відповідно 1984, 2-49 і раніше та 2-45 і раніше.

3-24 Заклик ЗП УГГ на захист **Валерія Марченка** [з текстом телеграми його матері **Ніни Михайлівни Марченко до Папи Римського**]. – газ. "Свобода", ч. 56, 24.ІІІ.1984 р. та інші газети. Про **В. МАРЧЕНКА** див. цей вип. 3-1 і раніше.

3-25 АС No. 1684. Анонимное сообщение о положении в СПБ после выхода в свет "Директивы 022-С от 16/11-1973" МВД СССР (без места и даты, м.б. весна 1974). – "Материалы самиздата" радио "Свобода", вып. No 8/84, 24 марта 1984 г. [1 стор.].

3-26 АС No 5162. Алексей Залесский. Стихотворение "История государства Российского от 1917 года до наших дней", Киев, 1978. – "Материалы самиздата" радио "Свобода", вып. No 8/84, 24 марта 1984 г. [4 стор.].

3-27 АС No 5164. Петр Резниченко, бывший п/з. "Записки рабочего активиста (отрывки), с предисловием аноним. составителя (без места, вероятно, октябрь 1983). – "Материалы самиздата" радио "Свобода", вып. No. 8/84, 24 марта 1984 г. [13 стор.]. Про П. РІЗНИЧЕНКА див. 1984, 2-14.

3-28 АС No. 5170. Краткие сообщения п/з ПБ и СПБ в СССР (вероятно, Москва, конец октября 1983). – "Материалы самиздата" радио "Свобода", вып. No 8/84, 24 марта 1984 г. [5 стор.].

3-29 Малая зона, или как живут женщины в советском концлагере. (Получено из России. Печатается в сокращении). – газ. "Русская мысль", No 3508, 15 марта 1984 г. – стор. 7.

3-30 Валерий Марченко приговорен к 15 годам лагерей и ссылки. – газ. "Новое русское слово", No. 26 431, 28.11.1984, стор. 1.

3-31 Une voix d'Ukraine: Mykola Horbal. "Une Kolomyka pour le petit Andre" (*Les Chevrettes de ma Grand-Mere'; * Si, par Hasard, vient jusqu'a toi. * Au, secours!) Traduction: Olha Yacura. – "Noreal", Numero 53. Printemps 1984, стор. 4-5. Про М. ГОРБАЛЯ див. 1983, 4/5 і раніше.

3-32 Dr A. Koriaguine: "Faites-le Savoir aux medecins du Monde". – "Cahiers du SAMIZDAT", No. 100, Fevrier-Mars 1984, стор. 29-30. Про А. КОРЯГІНА див. 1984, 1-45 і раніше.

3-33 Relegation d'Igor Ogourtsov (з інформаціями про Ю. ШУХЕВИЧА – див. 1984, 1-34 і раніше – та зніркою його з сином). – "Cahiers du SAMIZDAT", No 100, Fevrier-Mars 1984, стор. 31-33.

3-34 Au Procureur General d'URSS: Lettre d'Anatoli Martchenko (з інформацією про Степана ХМАРУ – див. 1984, 2-22 і раніше). – "Cahiers du SAMIZDAT", No 100, Fevrier-Mars 1984, стор. 33-36.

3-35 Sur la Sante de Viktoras Petkus. – "Cahiers du SAMIZDAT", No 100, Fevrier-Mars 1984, стор. 37-38.

ПОКАЖЧИК ІМЕН

А

АНДРОПОВ Ю. 3-4

АНТОНЮК З. 3-1

Б

БАБАРИКА Лідія Тимофіївна 3-21

БАНСВ, слід (м. Київ) 3-1

БЕРДНИК Олесь 3-9

Г

ГЕЙКО-МАТУСЕВИЧ Ольга 3-2

ГОЛУБ Василь Андрійович 3-19

ГОЛУБ Ольга Іванівна 3-19

ГОРБАЛЬ Микола 3-31

З

ЗАЛЕСЬКИЙ Олексій 3-26

ЗУБЕЦЬ Григорій Іванович, суддя (м. Київ) 3-1

І

ІВАЩЕНКО Анна Йосипівна 3-17

ІВАЩЕНКО Яків Єфремович 3-17

К

КАЛЮЖНИЙ Володимир Дмитрович 3-21

КЛІЩ Михайло Миколайович 3-6

КОПОХОВ Леонід 3-3

КОРЯГІН А. 3-32

Л

ЛІСОВИЙ Василь Семенович 3-20

ЛІСОВСЬКА Н.П. 3-1

ЛУПИНІС Анатолій 3-12

М

МАНДЕЛЬШТАМ О. 3-3

МАРЧЕНКО Анатолій 3-34

МАРЧЕНКО Валерій 3-1

МАРЧЕНКО Михайло 3-1

МАРЧЕНКО Ніна Михайлівна 3-1

МЄДНІКОВ Володимир 3-5

Н

НАБОКОВ В. 3-3
НАЗАРЕВИЧ Антон 3-8

О

ОЛІЙНИК Антон 3-1
ОСАДЧИЙ, адв. (м. Київ) 3-1

П

ПАВЛІВ Володимира Павлівна 3-18
ПАВЛІВ Олексій Іванович 3-18
ПАПА РИМСЬКИЙ 3-24
ПАРИЦЬКИЙ Олександр 3-7
ПЛАХОТНЮК Микола Григорович 3-16
ПОПОВ Кирило 3-1
ПРОНЮК Євген 3-15
ПЯТКУС Вікторас 3-35

Р

РАТУШИНСЬКА Ірина 3-23
РАФАЛЬСЬКИЙ Віктор 3-11
РСПН В. 3-1
РИБАК Василь 3-Ю
РИБАК Володимир 3-10
РІЗНИЧЕНКО Петро 3-27
РУДЕНКО Микола 3-13
РУДЕНКО Раїса 3-23

С

САПЕЛЯК Степан 3-4
СЛОБОЖЕНЮК, майор КДБ (м. Київ) 3-1

Т

ТАТАРЕНКО Арнольд Михайлович 3-22
ТАТАРЕНКО Марія Федорівна 3-22
ТУМАНОВА Л. 3-4
ТУРКІН, полк. КДБ (м. Київ) 3-1

Х

ХМАРА Степан 3-34

Ч

ЧОРНОВІЛ Валентина Максимівна 3-16
ЧОРНОВІЛ Вячеслав Максимович 3-14

Ш

ШУХЕВИЧ Ю. 3-33

ПОЯСНЕННЯ ДЕЯКИХ СКОРОЧЕНЬ, ВЖИВАНИХ У ВІСНИКУ-3/84

авт. – автономна
АС – Архів самвидаву
АССР (рос.) – Автономна Радянська Соціалістична Республіка
вип. (рос. вып.) – випуск
вул. – вулиця
г. (рос. город) – місто
газ. – газета
ж. – журнал
ЗП УГГ – Закордонне Представництво Української Гельсінської групи
кв. – квартира
КДБ – Комітет державної безпеки
КК – Кримінальний кодекс
м. – місто
м.б. (рос. может быть) – можливо
МВД (рос. Министерство внутренних дел) – Міністерство внутрішніх справ
нар. – народження, народився (-лась)
обл. – область
ОПЛ – обласна психіатрична лікарня
ПВР – Президія Верховної Ради
п/з (рос. политический заключенный) – політичний в'язень

ПКТ – приміщення камерного типу (внутрішньотабірна тюрма)

ПЛ – психіатрична лікарня (загального типу)

полк. – полковник

пос. (рос. поселок) – селище

р-н – район

РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка

с. – село

сел. – селище

слід. – слідчий

СПБ (рос. специальная психиатрическая больница) – спеціальна психіатрична лікарня

СПЛ – спеціальна психіатрична лікарня

ст. – стаття

ул. (рос. улица) – вулиця

уст. – установа

ч. – частина

ч. – число